

Əsədova Fatma Ağası qızı
Bakı Slavyan Universiteti

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ “KURİKULUM” PROQRAMININ TƏTBİQİ VƏZİYYƏTİ

Açar sözlər: kurikulum, ümumtəhsil, tərəqqi, yeni yanaşma, konseptual sənət

Keywords: curriculum, general education, progress, new approach, conceptual art

Ключевые слова: курикулум, общеобразовательный, процветание, новый подход, концептуальный документ

Hər bir ölkənin tərəqqisi, ilk növbədə həmin ölkədə təhsilin inkişafı ilə bağlıdır. Hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkişaf etdirən, ilk növbədə, onun dilidir. Dil hər bir xalqın varlığının ən əsas, yeganə təminatçısıdır. Azərbaycan xalqının da ana dili onun milli varlığını müəyyən edən başlıca amillərdəndir. Ana dilimiz xalqın keçdiyi bütün tarixi mərhələlərdə onunla birgə olmuş, onun taleyini yaşamışdır. Əsrlər, qərinələrdir ki, xalqımızın ədəbiyaşarlığına xidmət edən ana dilimiz qədim tarixə malik olan, min illər müxtəlif mübarizələrdən üzəgə çıxaraq müasir dövrə gəlib çatmış ən böyük sərvətimizdir. Ana dilimiz dövlət rəmzimiz olan himn, gerb, bayraq kimi müqəddəsdir.

Müasir Azərbaycanda dil siyasəti və dil quruculuğu sahəsində sistem yaradan, onu uğurla həyata keçirib başa çatdıran ulu öndər Heydər Əliyev, ali və orta məktədə, təhsilə və maarifə daim diqqət yetirirdi. O, dəfələrlə ali məktəb rəhbərlərinin iştirakı ilə müşavirə keçirir, nöqsanları göstərir, təhsilin təkmilləşməsi imkanlarını müzakirə edir və perspektivlər müəyyənləşdirirdi.

Qloballaşan dünyada hər bir sağlam cəmiyyətin və insanın inkişafında müasir təhsil başlıca məqsəd, həmin məqsədə çatmaq üçün yeganə vasitə təhsildir. Bütün xalqların, dövlətlərin yaxın və uzaq keçmişi, inkişaf yolunun öyrənilməsi təhsillə bağlıdır. Bu gün ölkəmizdə vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması da təhsilin müasirliyindən asılıdır.

Təhsil sahəsində İslahat Proqramının ölkəmizdə beynəlxalq təcrübəyə uyğun səmərəli həyata keçirilməsini təmin məqsədilə (H.Əliyevin ideyası ilə) 1999-cu il iyun ayının 29-da etmək Azərbaycan hökuməti və Dünya Bankı arasında imzalanmış “Təhsil İslahatı Proqramı” 1999-cu ildən başlayaraq indiyə kimi həyata keçirilir. Dünya təhsilinin qabaqcıl təcrübəsini öyrənmək, mütərəqqi cəhətlərini milli və tarixi dəyərlərimizi nəzərə almaqla tətbiq etmək, Azərbaycanda şəxsiyyətyönümlü və nəticəyönümlü təhsilin gerçəkləşməsinə nail olmaq bu proqramın qarşıya qoyduğu əsas məsələdir. Aparılan məzmun islahatları bu mühüm vəzifələrin reallaşmasına, standartlara əsaslanan təhsil sisteminin qurulmasına, dil siyasəti sahəsində nəzərdə tutmuş qərarların həyata keçməsinə xidmət edir(1,46).

Təhsil sahəsində aparılan islahatların 1999-2003-cü illəri əhatə edən birinci mərhələsi öyrədici-innovasiya xarakteri daşısa da, 2004-2007-ci illəri özündə birləşdirən ikinci dövr müasir yanaşmaların tətbiqi baxımından xeyli məhsuldar olmuş, bu mərhələdə təhsil sektorunun inkişafı layihəsi çərçivəsində ölkəmizin ümumi təhsil sistemi üçün aktual sayılan problemlərin həllinə yönəlmiş istiqamətlər (məzmun, dərslik siyasəti və müəllim hazırlığının yenidən qurulması, adambaşına maliyələşdirmə, şagird nəəliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və s.) üzrə əhəmiyyətli işlər həyata keçirilmişdir(1,5).

İslahatların başlanmasından ötən müddətdə ümumi təhsilin məzmununun müasir tələblər zəminində yeniləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilmiş, bu istiqamətdə görülən işlər, inkişaf etmiş dünya dövlətlərində olduğu kimi “Kurikulum islahatları” çərçivəsində ölkəmizdə “Kurikulum siyasətinin əsası” qoyulmuşdur. Respublika Nazirlər Kabinetinin 30 oktyabr 2006-cı il tarixli, 233 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konservasiyası” (Milli Kurikulum) sənədində dövlətin ümumi təhsillə bağlı siyasəti, cəmiyyətin ehtiyac və tələbatı, eləcə də şagirdlərin maraqları üzərində üzvi şəkildə əlaqələndirilmişdir.

Kurikulum müasir dərs modelinin əsas çərçivələri üzrə fənlər kursunun hər bir bölməsinin məqsədini, məzmununu, tədris, təlim fəaliyyətini, nailiyyətini, onların qiymətləndirilməsini əks etdirir.

Ana dili kurikulumu nədir?

Ana dili kurikulumu bu fənn üzrə məqsəd və vəzifələri müəyyənləşdirən və ona istiqamətlənmiş standartların reallaşması üçün zəruri fəaliyyətləri əhatə edən konseptual sənəddir. Bu sənədhazırlanarkən cəmiyyətimizin ehtiyac və tələbatları şagirdlərin imkanını, meyli və maraqları nəzərə alınmışdır.

Ana dili kurikulumunda fənnin məqsədi və vəzifələri, əhəmiyyəti, xarakterik xüsusiyyətləri ətraflı izah olunmuş, məzmun standartları, fənn üzrə təlimin təşkilinə dair əsas tələblər, təlimin forma və üsullarının təkmilləşməsinə dair zəruri tövsiyyələr, müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına aid nümunələr, eyni zamanda təhsil pillələri üzrə yekun qiymətləndirilmə və ana dili təlimi ilə məşğul olan digər təhsil işçilərini istiqamətləndirməyə xidmət edir. Şagirdlərin idrakı, emosional bacarıqların inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Şagirdlərə elə təlim yükü verilməlidir ki, onların potensial imkanlarından nə az, nə də çox olmasın. Hər bir sinif üzrə şagirdlərin yaşına, fizioloji və idraki inkişaf səviyyələrinə uyğun müəyyən edilməlidir.

Əsas təhsil pilləsində ifadəli və şüurlu oxu, aydın, səlis, düzgün şifahi və yazılı nitq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi, nitqin leksik qrammatik və üslubi cəhətdən zənginliyi, təcrübə baxımından əhəmiyyətli olan dilçilik anlayışları və qaydalarının mənimsənilməsi, dil hadisələri, şagirdlərin idrak fəaliyyətinin və ünsiyyət bacarıqlarının inkişafı, şagirdlərdə ana dilinə məhəbbət və hörmət hissənin formalaşması təmin edilir.

Təlim prosesində dialoqa, yaradıcı fəaliyyətə interaktiv metodlardan istifadə etmək tələb olunur. Müəllim və şagirdlərin əməkdaşlıq şəraitində qarşılıqlı əlaqəsi, qarşılıqlı fəaliyyət göstərmələri zəruri hesab edilir. Belə təlim şəraitində şagirdlər daha çox fəallıq göstərir, təbiətdə, cəmiyyətdə baş verən hadisələri anlayır, təhlil edir, dəyərləndirir, onlara münasibət bildirir.

Ana dili fənni üzrə şagirdlərin qiymətləndirilməsi davamlı, dinamik bir prosesdir. Bu prosesdə müəllimlərin şagirdlər üzərində müşahidəsi şagirdlərin sinif işləri və ev tapşırıqlarını yerinə yetirmələri, yazılı və şifahi cavabları əhəmiyyətlik baxımından eyni dərəcədə vacibdir. Qiymətləndirilmə standartlara əsasən aparılır.

"Kurikulum Proqramı ümumtəhsil məktəblərində ana dilinin tədrisi baxımından vacib məsələlərdən biri hesab edilir. Dünya ölkələrində ana dilinin öyrədilməsi milli təfəkkürün formalaşmasında mühüm vasitə kimi yüksək dəyərləndirilir. Milli Kurikulumlar bir qayda olaraq, ana dilindən başlayır. Təhsilin ümumi inkişaf səviyyəsini müəyyənləşdirmək üçün keçirilən beynəlxalq və milli qiymətləndirmələrdə ana dili üzrə standartların mənimsənilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bütün bunlar isə bir fənn kimi ana dilinin şəxsiyyətinin formalaşmasındakı müstəsna rolu ilə bağlıdır. Məşhur alim, ana dili müəllimi Firudin bəy Köçərlinin fikrincə, "Ana dili millətin mənəvi diriliyidir... Ananın südü bədənin mayəsi olduğu kimi ana dili də ruhun qidasıdır". Ana dilinə yiyələnmə ailədən başlayır. Uşaq məktəbə gələndə ana dilinin köməyi ilə ətraf aləm haqqında müəyyən təsəvvürlər əldə edir. Bu onun lüğət ehtiyatını zənginləşdirir, dəqiqləşdirir, əşya və hadisələr haqqında fikirlərini formalaşdırır, başqalarının dediklərini anlamağa imkan yaradır. Məktəbdə isə həmin iş sistemli, mütəşəkkil davam etdirilir. Məhz buna görə də ana dilinin öyrənilməsi "Milli Kurikulum"da özünəməxsus yer tutur.

Ümumtəhsil məktəblərində Ana dili təlimi üçün nitq və dil bacarıqlarına yiyələnməklə ümumi nitq inkişafına nail olmaq; Ana dilinin düşünmə, öyrənmə və danışma vasitəsi olmasını dərk etmək; davamlı təhsil prosesində, praktik fəaliyyətində istifadə üçün potensial bilik və bacarıqlara yiyələnmək vacib hesab edilir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Kurikulumu çərçivə sənədində müəyyən edilmişdir ki, ümumtəhsil məktəblərində Ana dilinin tədrisi vasitəsilə; ibtidai təhsil pilləsində əlifbanın öyrənilməsi, oxu və yazı texnikasının, hüsnxətt qaydalarının, düzgün, sürətli və ifadəli oxu üzrə ilkin bacarıqların mənimsənilməsi, lüğət ehtiyatının tədricən zənginləşdirilməsi, ən zəruri qrammatik qaydaların və ədəbi tələffüz normalarının öyrənilib tətbiq olunması, Azərbaycan xalqının dili, tarixi, əxlaqi-mənəvi keyfiyyətləri, mədəniyyəti, adət-ənənələri haqqında ilkin anlayışların yaradılması təmin olunur; Ana dili fənni digər fənlərin öyrənilməsinə də güclü təsir edir (4, 1-4).

Müxtəlif təhsil texnologiyalarının tətbiq olunduğu müasir şəraitdə milli keyfiyyətlərimizi qoruyub saxlayan ədəbi nümunələrin bu qədər uzun yaşamasının səbəbi onların mahiyyətindəki obrazların mükəmməlliyində, xalq həyatına bağlılığında. Bu mükəmməl söz və ifadələrin zənginliyi ilə bağlıdır. Ona görə də dərslərdə verilmiş ədəbi nümunələrin, mətnlərin mümkün qədər daha effektiv tədrisi üçün həm ənənəvi, həm də müasir təlim texnologiyalarının təcrübəsindən istifadə etmək zəruridir.

Demokratik Azərbaycan məktəbində bütünlükdə təhsil dəyişdikcə öyrənmənin əsas mövzusu olan dərslərin xarakteri də dəyişməyə başlayır. Müasir dövr informasiyalar bolluğu ilə olduğundan öyrədici xarakter daşımağa başlayır. İnformasiyaların mənbəyi insanları izləməklə onların marağını çəkir. Belə bir mühitdə dərslərin öyrədici təşkilatçı xarakteri ilə daha üstün keyfiyyətlər qazanmalı, öyrənmənin marağına səbəb olmalıdır. Xüsusən ümumtəhsil məktəblərində qurulan dərslər istər məzmun, istərsə də texnoloji cəhətdən

şagirdlərin diqqətini cəlb etməlidir (5, 57).

Yeni yanaşmalara görə, şagirdin bir şəxsiyyət kimi formalaşması və inkişaf etməsi üçün təhsil humanistləşdirilməli, demokratikləşdirilməli, humanitarlaşdırılmalı, təlim inkişafetdirici və tərbiyəedici xarakter daşması, fərdiləşdirilməli və diferensiallaşdırılmalıdır. Maraqlı, meyil, təlim üçün əsas şərt, başlıca stimuldur. Bunun üçün əlverişli şəraitin yaradılması vacibdir. Xüsusilə inkişafımızın müasir mərhələsində onun ən müasir avadanlıqlar əsasında yaradılması tələb olunur. Eyni zamanda fəal təlim şəraitinin yaradılması təklif edilir. Müəllim-şagird münasibətləri qarşılıqlı anlaşıma və humanist ideyalara əsaslanmalıdır. Müəllim şagirdlərin daxili aləminə nüfuz etməklə, onların rəylərini öyrənməli, ideyalarından bəhrələnməli, müstəqil və təşəbbüskarlığın rəğbətəndirməli, hörmət hissini tələbkarlıqla üzvü surətdə uzlaşdırılmalıdır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil sahəsində İslahat Proqramı, Azərbaycan Təhsil siyasəti(1998-2004).I kitab, Bakı, Çapaşoğlu, 2005, s.46
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı,2009.
3. Azərbaycan Respublikasının Milli Kurikulumu. e-mail: kurikulum @ mail.ru(slayd 1.3.4)
4. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsilin konsepsiyası(Milli Kurikulum).Azərbaycan məktəbi jurnalı 2007, №2.
5. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili kurikulumu (layihə). Azərbaycan müəllimi qəzeti 11 avqust, 6 oktyabr 2006-cı il.
6. Abbasov Ə. Müasir dərslər: o necə olmalıdır? Kurikulum elmi-metodiki jurnal, 2013, №4, s. 57. e-mail: anvarabbasov@ mail.ru
7. Balyev H. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. Bakı, 2014, 380s.

The application status of the "Curriculum" program in the general education schools Summary

The progress of each country is primarily related to the development of education in the country. First of all, the language of each nation keeps and develops its national-moral values. Language is the most basic and the only guarantor of the existence of every nation. The native language of the Azerbaijani people is one of the main factors determining its national identity. At the modern stage of our development, it is required to create education on the basis of the most up-to-date equipment. At the same time it is suggested to create an active learning environment.

Состояние применения программы «Курикулум» в общеобразовательных школах Резюме

Процветание каждой страны связано, в первую очередь, с развитием образования той страны. Существование и развитие национальных достоинств каждого народа, в главном зависит от его языка. Язык является единственной и основной гарантией существования каждого народа. Родной язык азербайджанского народа является основным фактором определения национального существования. Требуется создание образования на основе наисовременном этапе нашего развития. А также предлагается создание активного условия обучения.

Rəyçi: dos.S.Ə.Hümmətova